

Scientific journal
PHYSICAL AND MATHEMATICAL EDUCATION
Has been issued since 2013.

ISSN 2413-158X (online)
ISSN 2413-1571 (print)

Науковий журнал
ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНА ОСВІТА
Видається з 2013.

<http://fmo-journal.fizmatsspu.sumy.ua/>

Середа Л.В., Лянна О.В. Експериментальне дослідження проблеми формування самоосвітньої компетентності майбутніх фізичних терапевтів, ерготерапевтів як основи їх професійного розвитку. Фізико-математична освіта. 2019. Випуск 2(20). Ч. 2. С. 93-99.

Sereda L., Lianna O. Experimental investigation of the problem of formation of self-educational competence of future physical therapists, ergotherapists as the basis of their professional development. Physical and Mathematical Education. 2019. Issue 2(20). P. 2. P. 93-99.

DOI: 10.31110/2413-1571-2019-020-2-029
УДК 374:37.013

Л.В. Середа

Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка, Україна
shiiinna@ukr.net
ORCID: 0000-0001-8694-6881

О.В. Лянна

Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка, Україна
lianna@ukr.net
ORCID: 0000-0002-4467-7166

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ САМООСВІТНЬОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФІЗИЧНИХ ТЕРАПЕВТІВ, ЕРГОТЕРАПЕВТІВ ЯК ОСНОВИ ЇХ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ

АНОТАЦІЯ

Формулювання проблеми. Відповідно до вимог керівних документів, у яких містяться вимоги до професійних якостей сучасних фахівців, останні повинні орієнтуватися в потоці інформації, що швидко змінюється, вміти порівнювати, аналізувати, узагальнювати, знаходити найкращі варіанти рішень, тобто досліджувати конкретні професійні ситуації. Тому особлива роль у процесі фахової підготовки майбутнього фахівця відводиться формуванню самоосвітньої компетентності, яка забезпечує підготовку високопрофесійної творчої особистості, здатної до ефективної дослідної та професійної діяльності.

Матеріали і методи. Теоретичні методи: системний аналіз наукової, психолого-педагогічної, методичної літератури; емпіричні методи: спостереження, анкетування з метою вивчення практичного досвіду професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичної терапії, ерготерапії у вітчизняних закладах вищої освіти на компетентнісних засадах; педагогічний експеримент (констатувальний та формувальний).

Результати. Визначено, по-перше, що обов'язковість організації самоосвітньої діяльності майбутніх бакалаврів з фізичної терапії визначає ціннісне ставлення викладачів та студентів до формування самоосвітніх умінь та загалом самоосвітньої компетентності. По-друге, з'ясовано, що в педагогічній діяльності викладачі віддають перевагу репродуктивним методам навчання й організації самостійної роботи. Результати опитування засвідчили, що студенти загалом розуміють значення формування самоосвітньої компетентності для подальшої професійної діяльності. Опитування дозволило з'ясувати, що більшість студентів переконана в тому, що можна й потрібно використовувати різні наукові підходи, методи, засоби та форми самоосвітньої діяльності в майбутній професійній діяльності.

Висновки. Визначальним у самоосвітній діяльності майбутнього фахівця є актуалізація професійно зорієнтованих знань – процес трансферу набутих знань з потенційного стану в актуальну дію, їх відтворення та перенесення в нові професійні (життєві) ситуації. Рівень виконання самоосвітньої діяльності забезпечує ефективність професійної діяльності майбутніх фахівців.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: самоосвітня компетентність, самоосвітня діяльність, майбутні бакалаври з фізичної терапії, ерготерапії, професійна підготовка.

ВСТУП

Постановка проблеми. Серед основних соціально-економічних векторів розвитку вищої освіти, що визначені положеннями Закону України "Про вищу освіту", Указу Президента України "Про заходи щодо розвитку освіти в Україні", Національної стратегії розвитку освіти в Україні до 2021 р., іншими державними освітніми документами виокремлено стратегічну мету: створити належні умови для забезпечення країни якісними фахівцями шляхом задоволення потреб особистості, суспільства і держави в освітніх послугах з підготовки фахівців з орієнтиром на формування творчої, духовно багатой особистості. Сьогодні пріоритети роботодавців схиляються до випускника, який вже з перших днів роботи за фахом

здатний компетентно, ефективно і відповідально виконувати складні виробничі завдання, готового до постійного професійного зростання, соціальної і професійної мобільності.

Домінуючий в сучасній освіті компетентнісний підхід до навчання і виховання молоді пов'язаний, насамперед, з ідеєю системної підготовки індивіда не тільки як професіонала, але і як особистості, здатної до саморозвитку, самовиховання, самоосвіти. Важливим нині є не лише обсяг знань випускника навчального закладу, а й уміння ними оперувати, бути готовим змінюватися та пристосовуватися до нових потреб ринку праці, оперувати й управляти інформацією, активно діяти, швидко приймати рішення, навчатися упродовж життя. Саме розвиток у особистості життєво важливих компетентностей може дати людині можливість орієнтуватися у сучасному інформаційному просторі, швидкоплинному розвитку ринку праці.

Самоосвітню компетентність слід розглядати як фактор соціальної конкурентоспроможності випускника, оскільки вона дозволяє одержати якісну освіту, опанувати професією, досягти необхідної кваліфікації. Однак поза увагою вчених залишилися вкрай важливі наукові аспекти формування самоосвітньої компетентності майбутніх бакалаврів з фізичної терапії та ерготерапії.

Аналіз актуальних досліджень. Фундаментальне значення для педагогічної науки в розробці проблем формування професійної компетентності мають роботи С. Амеліної, Л. Барановської, Н. Бібік, С. Гончаренка, І. Зарубінської, І. Зязюна, І. Зимньої, В. Кременя, Г. Козлакової, Н. Ничкало, В. Лугового, Е. Лузік, В. Радкевич, О. Локшиної, О. Пометун, С. Сисоєвої, А. Вербицького, В. Ягупова. Наукові аспекти професійної самоосвіти, самовиховання, залишаючись актуальними в усі часи, порушувалися Г. Коджаспіровою, Н. Тализіною, Е. Лузік, Н. Ладогубець, Н. Брюхановою та іншими.

Проблемою формування самоосвітньої компетентності займалися такі вчені, як Н. Бухлова, М. Кузьміна, Н. Кубракова, П. Осипов, Н. Половнікова, В. Скнар'ята ін. Особливу увагу дослідники приділяли готовності до самоосвіти і пошукам шляхів для її формування (роботи С. Мельника, Г. Серикова, А. Трофименка та ін).

Ознайомлення з результатами наукових доробок учених з проблем підготовки майбутніх бакалаврів з фізичної терапії та ерготерапії і практичним досвідом роботи закладів вищої освіти здало змогу виявити провідну суперечність: між сучасними вимогами до випускників закладів вищої освіти спеціальності «Фізична терапія, ерготерапія» і їх реальною самоосвітньою компетентністю.

Мета статті. З огляду на це метою статті є окреслення проблеми формування самоосвітньої компетентності майбутніх фахівців з фізичної терапії та ерготерапії як педагогічної проблеми розвитку системи професійної підготовки фахівця.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Теоретичні методи: системний аналіз наукової, психолого-педагогічної, методичної літератури; узагальнення та систематизація теоретичних відомостей щодо формування та розвитку самоосвітньої компетентності майбутніх фахівців у процесі їх професійної підготовки. Дослідження також проводилося за допомогою методів анкетування й опитування. Провідним при цьому став метод анкетування, тому що він допоміг нагромадити значний емпіричний матеріал. Разом з анкетуванням ми використовували такі методи, як спостереження, бесіда та метод незакінчених речень. Метою анкетування було виявлення рівня розуміння майбутніми фахівцями сутнісних характеристик і властивостей самоосвітньої діяльності, а також їхньої зацікавленості й мотивації в самоосвіті; їхнє ставлення до цієї проблеми та розуміння її важливості для власної самоосвіти, самовдосконалення й професійного становлення.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Головна мета експериментальної роботи полягала в перевірці наукової гіпотези щодо педагогічної доцільності розвитку самоосвітньої компетентності майбутніх бакалаврів з фізичної терапії, ерготерапії у процесі професійної підготовки та ефективності розробленої нами моделі, її етапів та основних компонентів, що характеризують розвиток самоосвітньої компетентності майбутніх бакалаврів з фізичної терапії, ерготерапії як виду професійної діяльності. У дослідженні висунуто припущення, що розвиток самоосвітньої компетентності майбутніх бакалаврів з фізичної терапії, ерготерапії у процесі професійної підготовки у ЗВО буде ефективним, якщо з'ясувати стан наукової розробленості проблеми розвитку самоосвітньої компетентності майбутніх бакалаврів з фізичної терапії, ерготерапії у процесі професійної підготовки у педагогічній теорії та практиці; виявити сутність, зміст і структуру самоосвітньої компетентності майбутніх бакалаврів з фізичної терапії, ерготерапії; реалізувати обрані методологічні підходи до розвитку самоосвітньої компетентності майбутніх бакалаврів з фізичної терапії, ерготерапії у процесі професійної підготовки; розробити зміст розвитку самоосвітньої компетентності майбутніх бакалаврів з фізичної терапії, ерготерапії у процесі професійної підготовки; змоделювати процес розвитку самоосвітньої компетентності майбутніх бакалаврів з фізичної терапії, ерготерапії у процесі професійної підготовки і реалізувати його в педагогічній практиці.

Експериментальна робота проводилась у два етапи:

I етап – *констатувальний експеримент*: виявлення реального стану розвитку самоосвітньої компетентності майбутніх бакалаврів з фізичної терапії, ерготерапії у процесі професійної підготовки; встановлення рівнів розвитку самоосвітньої компетентності майбутніх бакалаврів з фізичної терапії, ерготерапії у процесі професійної підготовки; наукове обґрунтування критеріїв та розроблення показників визначення рівнів розвитку самоосвітньої компетентності майбутніх бакалаврів з фізичної терапії, ерготерапії у процесі професійної підготовки; розробка тестових та діагностичних матеріалів. На цьому етапі здійснено аналіз наукової літератури з проблеми розвитку самоосвітньої компетентності студентів, нормативно-правових документів, робочих програм, що регламентують процес професійної підготовки в університеті; вивчення теоретичних основ дослідження проблеми та практичного досвіду; розробку понятійного апарату дослідження; визначення мети, завдань і методологічної основи дослідження, здійснено розробку моделі розвитку самоосвітньої компетентності майбутніх бакалаврів з фізичної терапії, ерготерапії у процесі професійної підготовки

Експеримент проводився в умовах реального навчального процесу (2016–2019 рр.) на базі Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка. Експеримент був спрямований на практичне вирішення проблеми

розвитку самоосвітньої компетентності майбутніх бакалаврів з фізичної терапії, ерготерапії у процесі професійної підготовки шляхом впровадження моделі, що включає методологічно-цільовий, методичний, діагностичний компоненти. Експериментальною роботою було охоплено близько 160 майбутніх бакалаврів з фізичної терапії, ерготерапії, що дозволило отримати об'єктивні вихідні дані та 31 викладач, що мають вищу освіту, стаж педагогічної роботи більше 5 років та поділяли позиції дисертанта щодо важливості, сутності і шляхів розв'язання проблеми дослідження. Оскільки, дослідження всієї генеральної сукупності потребує багато часу і засобів, то ми вдалися до вибіркового спостереження. Особливістю вибіркового спостереження, в порівнянні з іншими видами несуттєвого спостереження, є те, що при відборі одиниць у вибірку сукупність забезпечується рівна можливість попадання кожної одиниці у вибірку. Це досягається засобами математичної статистики.

З метою забезпечення можливості проведення формувального педагогічного експерименту, порівняння його результатів і перевірки ефективності моделі та методики професійно-спрямованого навчання майбутніх бакалаврів з фізичної терапії, ерготерапії ми визнали за необхідне й доцільне, не переформатовуючи академічні групи, в межах дослідження виділити два типи груп: контрольні та експериментальні. При розподілі груп на експериментальні та контрольні враховувалися такі ознаки: групи не відрізнялися за кількісним складом студентів; якісний склад груп за результатами вхідних вимірювань мав незначні відмінності; викладання здійснювалося постійними викладачами (з ними проводилася відповідна методична робота). Дотримання вимог до статистичної вибірки забезпечило об'єктивність і валідність експерименту отриманих результатів, виявлення закономірностей процесу розвитку самоосвітньої компетентності майбутніх бакалаврів з фізичної терапії, ерготерапії у процесі професійної підготовки. У контрольній групі освітній процес організовано за традиційною системою. Майбутнім фізичним терапевтам не було відомо, що вони беруть участь у експерименті. Це гарантувало відсутність зовнішнього впливу на результати або якість процесу підготовки студентів (як свідоме покращення, так і погіршення отриманих результатів).

З метою дослідження реального стану проблеми на констатувальному етапі експерименту нами вивчалось за допомогою анкетування ставлення до важливості самоосвіти у процесі професійної діяльності.

Аналіз результатів відповідей на питання „Чи важлива самоосвітня діяльність в вашому майбутньому професійному житті?” свідчить, що переважна кількість студентів мають позитивне ставлення до самоосвіти, і тільки декілька (7%) студентів вважають її не обов'язковою для успішного виконання професійних обов'язків.

Аналіз відповідей на питання „Які вміння, на вашу думку, важливі для сучасного фахівця?” свідчить, що студенти розуміють важливість самоосвіти, адже більшість вважають вміння навчатися, здатність до самовдосконалення необхідними для їх майбутньої професійної діяльності. Отже, студенти вважають наявність сформованої самоосвітньої компетентності складовою професійної підготовки.

Серед труднощів під час особистісного та професійного саморозвитку майбутні бакалаври з фізичної терапії, ерготерапії виділяють такі проблеми, як: обмеженість часу, відсутність інтересу та бажання та невміння працювати із великою кількістю джерел інформації.

Відповіді на інші питання (Чи можете ви трансформувати вашу самоосвітню діяльність залежно від мінливих умов? Чи ефективна ваша самоосвітня діяльність?) свідчать про те, що, хоча студенти і розуміють важливість самоосвіти для майбутнього професійного успіху, вони не володіють ефективними техніками та методами результативної самоосвітньої діяльності. Студенти бачать причинами низького рівня сформованості самоосвітніх вмінь відсутність особистісної зацікавленості, брак терпіння і працелюбства. Іншими причинами були недоліки в плануванні роботи і розподілі часу або відсутність цілеспрямованої самостійної роботи, проблеми із умінням виокремлювати етапи виконання пізнавального завдання, визначати та дотримуватися термінів виконання поставлених завдань.

Результати анкетування також свідчать, що більшість студентів контрольної та експериментальної групи мають значні або середнього ступеню труднощі, пов'язані із використанням ІТ (перш за все, з мотивацією використання інноваційних засобів) у процесі навчальної та самоосвітньої діяльності. Також більшість студентів невпевнено володіє навичками пізнавально-пошукової діяльності, використовуючи тільки один засіб пошуку інформації (пошукові системи Інтернет).

Більшість студентів проявили середній ступінь розвиненості самоорганізованості (38,9% у КГ та 44,2% у ЕГ), який характеризує опитуваних як таких, що мають прагнення до організованості, але повинні працювати більше над формуванням відповідних навичок. Низький ступінь прояву цього показника, тобто нездатність адекватної оцінки свого резерву та відсутність контролю над ситуацією та процесом досягнення цілі, було зафіксовано у 38,9% студентів КГ та 32,7% студентів ЕГ. На жаль, такі важливі речі, як ведення щоденника, планування та структурування своєї діяльності для досягнення мети, навіть ведення конспектів або робочих зошитів, викликали труднощі у більшості студентів обох груп.

Воно засвідчило також, що під час самостійної пізнавальної діяльності студенти надають перевагу плануванню роботи викладачем, керівником проекту. Також результати спостережень свідчать про значні складнощі із виокремленням підзавдання та плануванням їх виконання. Студенти надають перевагу діяльності за алгоритмом, розробленим викладачем, хоча інколи можуть коригувати алгоритм. Також для студентів характерним є використання не завжди адекватних та доцільних засобів дослідження визначеної проблеми. За результатами спостереження, студенти не завжди уміють аналізувати власну самоосвітню діяльність та співвідносити наявні результати із запланованими.

Аналіз відповідей студентів на питання щодо методів і організаційних форм навчання, які сприяють розвитку самоосвітньої компетентності, свідчить, що, на думку майбутніх бакалаврів з фізичної терапії, ерготерапії, найбільш ефективними є такі прийоми роботи, як: тренінги (32%), круглі столи (17%), ділові ігри (15%), стажування (12%), ситуаційна методика (10%), зустрічі з фахівцями галузі, що досягли значних успіхів у професійній діяльності (9%), науково-дослідна робота (5%). Також, значна кількість студентів зазначає, що методика навчання має бути спрямована на закріплення теоретичних знань на практиці за рахунок організації екскурсій, моделювання професійних ситуацій на заняттях, організації спеціальних тренінгів та майстер-класів.

Також ми запропонували й викладачам оцінити самоосвітню діяльність студентів за наступними принципами: критичне сприйняття себе та своєї діяльності, яке пов'язане з подальшим самосхваленням або самокритикою; адекватна

самооцінка своїх можливостей, яка пов'язана із подальшим самопідбаченням; самоперевірка та ін. На підставі відповідей викладачів щодо володіння студентами деяких навичок самостимулювання (володіє завжди, інколи, ніколи) було проведено підрахунок загальної кількості студентів за ступенями прояву цього показника (табл. 1).

Таблиця 1

Результати опитування викладачів щодо самоосвітньої діяльності студентів (%)

Рівень	Уміння здійснювати самоорганізацію виконання СД	Уміння планувати СД	уміння здійснювати цілепокладання СД	Уміння організувати процес самостимулювання СД
Високий	22,2	14,81	12,96	20,4
Середній	38,9	37,04	37,03	33,3
Низький	38,9	48,15	50	46,3

Відповіді викладачів на запитання щодо методів розвитку самоосвітньої компетентності майбутніх бакалаврів з фізичної терапії, ерготерапії у процесі професійної підготовки розподілилися таким чином (рис. 1).

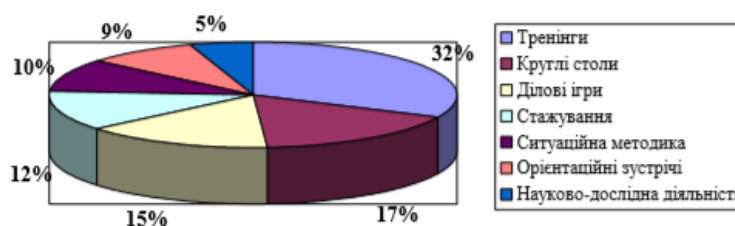

Рис. 1. Відповіді викладачів на запитання щодо методів розвитку самоосвітньої компетентності майбутніх бакалаврів з фізичної терапії, ерготерапії у процесі професійної підготовки

Результати констатувального етапу експерименту свідчать, що традиційна система професійної підготовки майбутніх бакалаврів з фізичної терапії, ерготерапії недостатньою мірою сприяє розвитку самоосвітньої компетентності, а тому є доцільним цілеспрямований процес розвитку самоосвітньої компетентності майбутніх бакалаврів з фізичної терапії, ерготерапії за допомогою розробленого методичного забезпечення під час формування експерименту.

Беручи до уваги результати констатувального дослідження, яке дозволило виявити типові проблеми, пов'язані із розвитком самоосвітньої компетентності майбутніх бакалаврів з фізичної терапії, ерготерапії у процесі професійної підготовки та недостатній рівень теоретичної і практичної підготовки майбутніх бакалаврів з фізичної терапії, ерготерапії щодо питань самоосвітньої діяльності, було конкретизовано формувальний експеримент.

II етап – *формувальний експеримент*: організація педагогічного впливу, спрямованого на розвиток самоосвітньої компетентності майбутніх бакалаврів з фізичної терапії, ерготерапії у процесі професійної підготовки.

Для проведення формуального експерименту нами розроблено методичні рекомендації до дисциплін «Вступ до спеціальності», «Педагогіка», «Вікова анатомія та фізіологія», «Психологія здоров'я та здорового способу життя», «Теорія і методика фізичного виховання», «Спортивно-педагогічне вдосконалення», «Професійна майстерність (з основами методик)», «Теорія і технології оздоровчо-рекреаційної рухової активності» та ін., а також у виробничу практику, запропоновано різноманітні завдання творчо-пошукового характеру, комплекс практичних вправ, проблемних ситуацій, тестових завдань. У програму педагогічного експерименту включено спецкурс. Для досягнення мети й завдань експериментального дослідження нами було обґрунтовано й застосовано комплекс форм, методів та засобів професійної підготовки, зокрема інноваційні та мультимедійні лекції, семінарські заняття, самостійна робота, екскурсії, дискусії, навчання в малих групах, рольові ігри, проектний метод, фізичні вправи і виробничі практики, що представляє собою організаційно-технологічну та дидактичну основу моделі розвитку самоосвітньої компетентності майбутніх бакалаврів з фізичної терапії, ерготерапії у процесі професійної підготовки.

Програми підготовки складаються з набуття базових і спеціальних теоретичних знань, особистісних здібностей, забезпечення практичних умінь та навичок, процесу вдосконалення отриманих знань, умінь і навичок в процесі проходження виробничої практики. Цей етап був спрямований на формування особистісних рис та якостей, що є базисом самоосвітньої компетентності для професії фізичного терапевта. Важливим завданням цього етапу є зацікавлення майбутніх фізичних терапевтів обраною спеціальністю та формування в них стійкої мотивації до самореалізації, самовдосконалення, саморозвитку, самоосвіти.

Самостійна робота передбачала користування науковими, методичними матеріалами, а також мережею Інтернет з метою створення проекту за темою заняття. Результатом роботи стали пам'ятки майбутнім фізичним терапевтам, які містили найбільш важливі, на думку студентів, риси та обов'язки фахівця. Наприклад, до лекції (2 год.) «Професійні вимоги та відповідальність фізичного терапевта» студенти мали самостійно знайти знання щодо юридичної, адміністративної та кримінальної відповідальності фізичного терапевта, професійних вимог та функцій. Заняття проводилося в форматі лекцій-інтерв'ю з випускниками спеціальності. Практичні заняття часто передбачали роботу в малих групах і вирішення ситуаційних завдань. Для виконання завдань на першому практичному занятті студентів було об'єднано у групи, і кожна з них повинна була зіграти певну роль: «фізичний терапевт», «асистент фізичного терапевта», «лікар (за профілем)», «пацієнт» та ін.; обговорити діагноз «пацієнта» та розробити сценарій терапевтичних заходів. Після 15-хвилинної підготовки команди мінялися «пацієнтами» та вирішували завдання з діагностики стану пацієнта, налагодження взаємодії, вибирали подальші дії та ін. Також до занять студентами готувалися відеоматеріали з порадами спеціалістів, що працюють у сфері

фізичної терапії з дітьми, з пацієнтами геріатричного профілю, особами, які мають особливі потреби (зокрема, ДЦП, ампутації кінцівок та із хронічними захворюваннями). Також було обговорено кілька проблемних завдань, вирішення яких потребувало наявності самоосвітніх вмій та навичок, наприклад, «На занятті з пацієнтами, що мають ураження хребта (остеохондроз, протрузії та ін.) Ви пропонуєте використати фітбол для розтягування м'язів, які утримують хребет. Група охоче погоджується, як раптом один з пацієнтів каже, що це все для жінок, вони, як справжні чоловіки, таке робити не будуть. Група розгубилася, не знаючи, на чьому боці правда. Які Ваші дії?». Студентам слід було самостійно знайти інформацію щодо використання чоловічого футболу, опрацювати методи спілкування та переконання тощо. Студентам було запропоновано обговорити питання налагодження контакту фізичного терапевта з пацієнтами. Вони мали на меті виявити найбільш доцільний варіант поведінки фахівця – фізичного терапевта під час реабілітаційного курсу, визначити необхідні характеристики успішного налагодження взаємозв'язку з пацієнтом та дослідити найбільш дієві засоби їхнього встановлення.

Години самостійної роботи були спрямовані на аналіз кращих прикладів ефективного налагодження контактів із пацієнтами через вивчення педагогічної наукової літератури. У межах цієї форми студенти знайомилися з працями видатних педагогів, де не лише описаний педагогічно-виховний досвід (педагогічні ситуації), але й зазначений ефект і час отримання позитивного результату. Наголосимо, що виконання самостійної роботи майбутніми фізичними терапевтами у більшості випадків пов'язане з широким використанням Інтернету. Проте робота з матеріалами в мережі Інтернет була керованою та цілеспрямованою, тобто мала педагогічний супровід – використання джерел (адреса, назва, сайти) наданих викладачем. Результатом самостійної роботи була демонстрація педагогічних прийомів для встановлення контактів із пацієнтом як важливий аргумент дискусії.

Наприклад, у ході вивчення теми на лекції «Механізми оздоровчої дії фізичних вправ» ставилася мета ознайомити студентів із впливом оздоровчо-рекреаційної діяльності на організм людини, обґрунтувати доцільність застосування фізкультурно-оздоровчих технологій і надати базові знання щодо вибору методик. На практичному занятті проводили дискусію за темою «Реалізація рухової активності». Для дискусії студентів було розділено на три групи: дві команди «за» і «проти» та судді. Після доповіді та аргументів кожної зі сторін було обговорено декілька питань, які студенти мали приготувати самостійно. Серед яких:

- фізіологічний вплив реабілітаційних технологій на організм людини;
- рівень задоволеності від систематичного заняття руховою активністю;
- візуальні зміни як спосіб мотивації для занять;
- травматизм і відсутність ефекту від занять;
- фізичне навантаження – стрес для організму та ін.

Обговоривши відповіді, судді визначили переможця. Характеристиками для оцінювання були: наповненість доповіді підтвердженими фактами, оперування інформацією, якість і доцільність формування питання, уміння відповісти на поставлене запитання, поведінка під час обговорення, наявність наочного матеріалу, командна взаємодія.

Аналогічно на лекції «Діагностування фізіологічних змін під час занять руховою активністю» завданням було ознайомити студентів із найбільш поширеними діагностичними методами. Отримана інформація гарантує можливість сформулювати знання та вміння із виявлення стану пацієнтів під час занять руховою активністю й навчитися визначати ступені втоми, критичні стани та ін. Практична тема «Методи діагностики у фізкультурно-оздоровчій діяльності» висвітлена у формі семінарського заняття, яка була вибрана з метою поглиблення, систематизації знань (набутих на лекціях, протягом самостійної роботи тощо), а також уточнення наявної інформації. Важливою складовою семінарських занять є можливість контролю якості засвоєння матеріалу, що відбувався у вигляді тестування знань.

Наприклад, до інших занять студентам необхідно було знайти статистичні показники найбільш поширених причин погіршення здоров'я різних верств населення, серед яких систематичні інтоксикації організму шкідливими речовинами, гіподинамія, забруднене повітря та ін. або підготувати відеоматеріали з наслідками деструктивної поведінки, про деформації будови органів, систем і функцій організму в немовлят, які були народжені жінками, що мають різні залежності; зміни в організмі жінок з анорексією; зміни в організмі осіб, які використовують фармакологічні засоби для нарощування м'язової тканини; зміни в організмі чоловіків при малорухливому способі життя.

Для формування орієнтованості на професійну самореалізацію були організовані виробничі екскурсії до відповідних установ. Подібний захід дав можливість студентам побачити професію, а продемонстровані результати реабілітаційної роботи довели важливість і значимість обраної спеціальності, а також мотивували багатьох майбутніх фізичних терапевтів на подальше навчання та самонавчання.

Також для самостійної роботи студенти отримали завдання з ведення щоденника зі здорового способу життя. Першого дня до практичного заняття студентами були записані всі їхні шкідливі звички (паління, вживання алкоголю, переїдання, відсутність належної рухової активності та ін.). Після зіставлення цього списку студенти оцінили за п'ятибальною шкалою показники: «якість сну», «настрій», «апетит», «задоволеність зовнішнім виглядом», «втомленість». Зауважимо, що в студентів, які повністю дотримувалися умов завдання, за суб'єктивними показниками самопочуття та емоційний стан значно поліпшився. З коментарів учасників дослідження було виявлено, що такі невеликі зміни в режимі дня навчили їх правильно розподіляти час і сформулювали бажання до подовження виконання правил та залучення до здорового способу життя найближчих друзів і родичів.

Інше завдання: «Побудуйте програму оздоровлення для вагітної жінки». Час самостійної роботи студентів було приділено пошуку та аналізу інформації з отриманих технологій, а також систематизації даних для визначення впливу на психофізіологічний стан. Виконання завдання відбувалося у формі роботи в малих групах та із застосуванням методу взаємонавчання, що дозволило суттєво розширити знання завдяки спілкуванню з іншими учасниками групи.

Завданням на самостійну роботу була підготовка до круглого столу з питання «Найдієвіший засіб залучення до фізкультурно-оздоровчої діяльності». Його мета – обмін і отримання нових знань і практичних навичок щодо залучення пацієнтів до реабілітаційної діяльності. Така форма взаємонавчання забезпечила підвищення зацікавленості студентів у пошуку варіантів вирішення проблем, що можуть виникнути у професійній діяльності; дозволила покращити навички

спілкування та збільшила рівень самоосвітніх навичок студентів – фізичних терапевтів. Студенти також отримали завдання для самостійної роботи, змістом якого був поділ реабілітаційних програм на певні складові (співвідношення часу занять і відпочинку в технології, енергозабезпечення, ступінь м'язових зусиль, час початку втоми, вплив на ЦНС та ін.). Це завдання сприяло поглибленню знань студентів зі змісту та складу технологій, а розподіл на складові забезпечив створення базису для розуміння можливості поєднання технологій, розміщення їх у програмі оздоровлення за складністю, наявність протипоказань певних технологій для окремих нозологічних груп та ін. Самостійна робота проходила в форматі вивчення наукових та методичних джерел, пошуку інформації в мережі Інтернет та повторення набутих теоретичних знань.

Загалом, протягом самостійної роботи вивчали теоретичні відомості та клініко-фізіологічне обґрунтування впливу реабілітаційних технологій на осіб різних категорій населення, гендерних і вікових груп, а також на рівень здоров'я.

ОБГОВОРЕННЯ

Фізична терапія – це сформована і легітимна професія, з особливими професійними аспектами клінічної діяльності та освіти, що визначається різноманітністю соціальних, економічних, культурних та політичних умов. Але вона, безумовно, є окремою професією, тому першою професійною кваліфікацією, отриманою в будь-якій країні, є успішне завершення навчальної програми, якою присвоюється кваліфікація фізичного терапевта, надається право використовувати назву цієї професії і працювати як незалежний спеціаліст. Фізичний терапевт є провідним спеціалістом з відновлення, корекції та підтримки рухових функцій. Він володіє системними знаннями у сфері рухової діяльності людини.

Самоосвітня компетентність формується на основі набуття досвіду самостійних спроб і досягнень в самоосвітній діяльності, вироблення власної індивідуальної системи навчання, переходу від копіювання зразків самоосвіти до вироблення її власної моделі, включення самоосвіти в спосіб життя студента. Можна стверджувати, що без досконало розвинутої техніки самостійної роботи перехід до самоосвіти неможливий. Принципова відмінність самостійної роботи від самоосвіти полягає в тому, що самостійна робота студентів, в основному, стимулюється та скеровується ззовні, тоді як самоосвіта – внутрішніми мотивами, що виходять за рамки навчальних.

Таким чином, самостійна робота студентів як вид їх навчально-пізнавальної діяльності сприяє виробленню установки на самостійне та систематичне поповнення своїх знань, умінь орієнтуватися в потоці інформації при вирішенні навчально-професійних задач, відповідному просуванню від нижчих до вищих рівнів розумової діяльності, тобто до формування самоосвітньої компетентності (Середа, 2019).

Самоосвітня компетентність, з одного боку, формується викладачем під час навчального процесу, а з іншого, – студент під впливом ззовні чи без такого набуває відповідної компетентності. Поняття «набуття» досить ємне, оскільки це – не засвоєння, не вивчення, не пізнання. У ньому знайшли своє відображення погляди сучасних педагогів та психологів, які наголошують на неповторності індивідуального досвіду кожної особистості і визнають продуктивною тільки освіту співробітництва, освіту, що забезпечує індивідуальне творче буття кожного студента й кожного викладача (Раков, 2005).

Процес формування самоосвітньої компетентності включає систему ситуацій здобуття самоосвітнього досвіду: поява інтересу до самоосвіти як нового ресурсу розвитку та конкурентоспроможності, пошук і вибудовування власної системи, перетворення творчої самоосвітньої роботи в необхідний елемент професійної діяльності та вільного часу фахівця. В. Г. Кезин (Кезин, 2012) до психолого-педагогічних особливостей формування самоосвітньої компетентності майбутнього фахівця відносить:

- 1) врахування при плануванні та організації самостійної роботи того факту, що студент усвідомлює себе самостійною, самокерованою особистістю;
- 2) визнання то, що студент володіє життєвим, професійним, соціальним досвідом, який стає важливим джерелом його самонавчання;
- 3) прийняття то, що в основі готовності студента до навчання лежить прагнення вирішити свої життєво важливі проблеми і досягти конкретні цілі;
- 4) забезпечення можливості невідкладної реалізації отриманих знань, умінь, навичок, якостей;
- 5) розуміння того, що самоосвітня діяльність студента значною мірою зумовлена.

О. Фоміна, досліджуючи проблему формування самоосвітньої компетентності студентів на основі застосування модульної технології, визначає самоосвітню компетентність як якість особистості, що характеризує її здатність до систематичної, самостійно організованої пізнавальної діяльності, спрямованої на подовження власної освіти в загальнокультурному та професійному аспектах. Кожна сходинка формування самоосвітньої компетентності характеризується інтеграцією попередньо засвоєних знань, навичок самоосвіти та утворенням нових (Фоміна, 2007).

Отже, формування у майбутніх фахівців самоосвітньої компетентності повинно здійснюватись під час їх навчання у закладі вищої освіти і продовжуватись протягом всього періоду їх професійної діяльності.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Актуальність проведеного дослідження визначалася: суспільною необхідністю в фізичних терапевтах, ерготерапевтах із розвинутою самоосвітньою компетентністю; підвищенням вимог до якості професійної підготовки фахівців з фізичної терапії, ерготерапії у ЗВО; необхідністю розробки й наукового обґрунтування моделі, яка б сприяла ефективному розвитку самоосвітньої компетентності майбутніх бакалаврів з фізичної терапії, ерготерапії у процесі професійної підготовки. Завданням експериментального дослідження є виявити реальний стан проблеми розвитку самоосвітньої компетентності майбутніх бакалаврів з фізичної терапії, ерготерапії у процесі професійної підготовки. В експериментальному дослідженні визначено рівень розвитку самоосвітньої компетентності одних й тих же студентів через певний проміжок часу, що дало можливість порівняти динаміку відповідних показників та здійснити порівняння одержаних результатів констатувального та формуального етапів педагогічного експерименту.

Подальших досліджень потребує моделювання процесу формування та розвитку дослідницької компетентності майбутнього фахівця у процесі професійної підготовки.

Список використаних джерел

1. Кезин В. Г. Психолого-педагогические особенности обучения взрослых. *Вестник ПНИПУ. Социально-экономические науки*. 2012. № 17 (44). С. 21–26.
2. Раков С. А. Формування математичних компетентностей учителя математики на основі дослідницького підходу в навчанні з використанням інформаційних технологій : дис ... д-ра пед. наук: 13.00.02. Харків, 2005. 526 с.
3. Середя Л.В. Набуття самоосвітньої компетентності студентами спеціальності «Фізична терапія, ерготерапія». Суми, 2019. 100 с.
4. Фомина Е. Н. Формирование самообразовательной компетентности студентов на основе применения модульной технологии (на примере средних профессиональных учебных заведений) : автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.08, Волгоград, 2007.

References

1. Kezin, V. G. (2012). Psihologo-pedagogicheskie osobennosti obuchenija vzroslyh [Psychological and pedagogical features of adult education]. *Vestnik PNIPU. Social'no-jekonomicheskie nauki [Bulletin of PNIPU. Socio-economic sciences]*, 17 (44), 21–26. [in Russian].
2. Rakov, S. A. (2005). Formuvannia matematychnykh kompetentnosti uchytelia matematyky na osnovi doslidnytskoho pidkholu v navchanni z vykorystanniam informatsiinykh tekhnolohii [Formation of mathematical competences of a mathematics teacher based on a research approach in teaching using information technologies] (Unpublished doctoral dissertation). Kharkiv. [in Ukrainian].
3. Sereda, L.V. (2019). Nabuttia samoosvitnoi kompetentnosti studentamy spetsialnosti «Fizychna terapiia, erhoterapiia» [Acquisition of self-educational competence by students of the specialty "Physical therapy, ergotherapy"]. Sumy. [in Ukrainian].
4. Fomina, E. N. (2007). Formirovanie samoobrazovatel'noj kompetentnosti studentov na osnove primenenija modul'noj tehnologii (na primere srednih professional'nyh uchebnyh zavedenij) [The formation of self-educational competence of students through the use of modular technology (for example, secondary vocational schools)]. (Unpublished doctoral dissertation). Volgograd. [in Russian].

EXPERIMENTAL INVESTIGATION OF THE PROBLEM OF FORMATION OF SELF-EDUCATIONAL COMPETENCE OF FUTURE PHYSICAL THERAPISTS, ERGOTHERAPISTS AS THE BASIS OF THEIR PROFESSIONAL DEVELOPMENT

L. Sereda, O. Lianna

Makarenko Sumy State Pedagogical University, Ukraine

Abstract.

Formulation of the problem. According to the requirements of the governing documents, which contain the requirements for the professional qualities of modern professionals, the latter should be guided in the flow of rapidly changing information, be able to compare, analyze, summarize, find the best options for decisions, ie to explore specific professional situations. Therefore, a special role in the process of professional training of the future specialist is given to the formation of self-educational competence, which provides the training of highly professional creative personality, capable of effective research and professional activity.

Materials and methods. Theoretical methods: systematic analysis of scientific, psychological and pedagogical, methodical literature; empirical methods: observation, questioning in order to study the practical experience of professional training of future specialists in physical therapy, ergotherapy in domestic higher education institutions on a competent basis; pedagogical experiment (ascertaining and formative).

Results. First, it is determined that the obligation to organize the self-educational activities of future bachelors in physical therapy determines the valuable attitude of teachers and students to the formation of self-educational skills and, in general, self-educational competence. Secondly, it has been found that teachers prefer reproductive methods of teaching and organizing independent work in pedagogical activity. The results of the survey showed that students generally understand the importance of building self-educational competence for further professional activity. The survey revealed that most students are convinced that different scientific approaches, methods, tools and forms of self-educational activity can and should be used in future professional activities.

Conclusions. Determining in the self-educational activity of the future specialist is the actualization of professionally oriented knowledge - the process of transferring acquired knowledge from the potential state to the actual action, their reproduction and transfer to new professional (life) situations. The level of performance of self-educational activities ensures the efficiency of professional activity of future specialists.

Keywords: self-education competence, self-education activity, future bachelors in physical therapy, ergotherapy, professional training.